

Krystyna Rembowska

SPOŁECZNA PERCEPCJA PROJEKTÓW PODZIAŁU ADMINISTRACYJNEGO POLSKI WŚRÓD MIESZKAŃCÓW MIAST I GMIN PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ CZĘŚCI WOJEWÓDZTWA SKIERNIEWICKIEGO*

W artykule przedstawiono efekty badań dotyczących społecznej percepcji projektów przyszłego podziału administracyjnego kraju na obszarze dwóch miast – Łowicza i Skierniewic oraz pięciu sąsiednich gmin. Zawarto w nim również prezentację kierunków ciążenia społeczno-ekonomicznych mieszkańców badanego terenu w aspekcie przyszłych podziałów oraz przedstawia stan przygotowania Łowicza do ewentualnego pełnienia funkcji miasta powiatowego w przypadku realizacji trójszczeblowego wariantu podziału administracyjnego.

WSTĘP

Podział administracyjny każdego kraju jest funkcją systemu władzy, stopnia jej centralizacji i poziomu upodmiotowienia społeczeństwa. Podział, który charakteryzuje się względnie długą tradycją, staje się ramami powstawania regionów społeczno-gospodarczych oraz ośrodków ciążenia lokalnych i subregionalnych, tak więc porządkuje społeczno-przestrzenne relacje w obrębie kraju, a jednocześnie stwarza stabilne punkty odniesienia dla mieszkańców określonych terenów i utwierdza tworzenie się więzi terytorialnych.

Polska należy do grupy krajów, w których nie istniały w ciągu ostatnich 200 lat zbyt dogodne warunki do powstania tak rozumianych regionów. Przeszłość zaborcza, a potem liczne zmiany podziału administracyjnego kraju w okresie II Rzeczypospolitej, okupacji hitlerowskiej i funkcjonowania państwa w okresie powojennym nie sprzyjały tworzeniu się ustabilizowanych więzi społeczno-przestrzennych. Każdy wcielany w życie nowy projekt podziału zaprzeczał efektem poprzedniego, często naruszał tradycje związków terytorialnych i kruche podstawy społecznej stabilizacji w przestrzeni.

* W badaniach brali udział następujący studenci: J. Włodarczyk, A. Kamińska, M. Łozowska, A. Staroszczyk, A. Kłós, S. Nowicka, A. Kozyra, M. Graczyk, M. Chodorowska, A. Jaworski, T. Cieślak, A. Izydorczyk, K. Pachuca, D. Piekarska, M. Krupiński, P. Mendzik, J. Beber, E. Antkiewicz, T. Krawczyk, M. Kluk, A. Kreczmer, A. Lewandowski, K. Wójcik, R. Bernat, B. Kaźmierczak, A. Gorczyńska.

Jesteśmy w przededniu nowych zmian obrazu administracyjnego podziału Polski. Zostały one wygenerowane przez przekształcenia systemowe rozpoczęte w 1989 r. Zamiarem projektodawców nowych projektów podziału administracyjnego jest dostosowanie go do wyzwań przyszłości, a jednocześnie osadzenie jego podstaw w różnie percypowanej tradycji historycznej, aby w tak rozumianych ramach zrealizować proces upodmiotowienia społeczeństwa polskiego.

Do rzeszy ludzi żyjących na „polskiej prowincji” nie docierają spory dotyczące kształtu podziałów administracyjnych toczone na szczeblu centralnym bądź w regionalnych ośrodkach władzy. Jednocześnie to właśnie różnego rodzaju społeczności wsi i małych miasteczek są podmiotem i przedmiotem tych zmian. W tej sytuacji nieodzowna staje się potrzeba poznania opinii mieszkańców różnych regionów Polski na powyższy temat. Niniejsze badania należą do jednych z pierwszych realizujących taki cel poznawczy. Obok zbadania opinii mieszkańców wsi i miast na temat projektów przyszłych podziałów administracyjnych, odnoszących się bezpośrednio do terytoriów przez nich zamieszkanych, postawiono również inne cele. Polegały one na rozpoznaniu ciężarów mieszkańców do określonych ośrodków miejskich w zakresie zaspokojenia ich potrzeb oraz zweryfikowanie gotowości wybranych miast do pełnienia w ramach przyszłych podziałów funkcji powiatowych.

Obszar badań obejmował mieszkańców dwóch miast – Skierniewic i Łowicza oraz pięciu gmin wiejskich – Kiernozi, Nieborowa, Kocierzewa Południowego, Bolimowa i Puszczy Mariańskiej. Jego atrakcyjność badawcza polega na tym, iż obejmuje on strefę graniczną istniejących w ramach poprzedniego podziału administracyjnego województw łódzkiego i warszawskiego, która to strefa stała się częścią powstałego w ramach zmian administracyjnych lat 70. buforowego województwa skierniewickiego, a w części (gmina Kiernozia) województwa płockiego. Wyniki badań w związku z tym miały szansę potwierdzić lub zaprzeczyć procesowi ciągłości powiązań i sentymentów terytorialnych mieszkańców tych obszarów. Taki rodzaj weryfikacji był możliwy również w odniesieniu do podobnych ciągłości, ale tym razem dotyczących starych podziałów powiatowych, obszar obejmuje bowiem tereny graniczne dawnych powiatów – łowickiego i skierniewickiego (rys. 1).

Jako metodę badań wybrano wywiad kwestionariuszowy (wzór kwestionariusza zamieszczono na końcu opracowania). W związku z uwarunkowaniami formalnymi badań (prowadzone były w ramach szerszego programu i w ograniczonym czasie) kwestionariusz zbudowany został jedynie z pytań zamkniętych, co ułatwiło procedurę opracowania wyników, ale zubożyło podstawę ich interpretacji. Badaniami objęto 700 respondentów. Wśród nich 10,8% stanowili przedstawiciele establishmentu, dobrani celowo, a wybór pozostałych ankietowanych był przypadkowy. Ten sposób doboru

Rys. 1. Obszar badań

(źródło: M. Koter, S. Liszewski, A. Suliborski, 1996, *Delimitacja potencjalnego obszaru województwa łódzkiego*, Studium wiedzy o regionie łódzkim, ŁTN, Łódź)

próby badawczej wpływa dość istotnie na ograniczone możliwości uogólniania wyników badań. Respondenci zamieszkiwali łącznie 92 miejscowości, leżących na terenie wymienionych wcześniej jednostek terytorialnych. Wśród ankietowanych kobiety stanowiły 46,5%, a mężczyźni 53,5% badanej populacji. Strukturę badanych mieszkańców przedstawia tab. 1.

STOSUNEK DO PROJEKTÓW ZMIAN

Stosunek do projektu przyszłych zmian administracyjnych Polski podzielił ankietowanych mieszkańców omawianego obszaru na dwie prawie jednakowej wielkości grupy. Ogółem 280 ankietowanych (40%) opowiedziało się za koniecznością zmian takiego podziału, a 300 badanych (43%) nie widziało takiej potrzeby (wśród tej ostatniej grupy przeważały sądy, że szkoda pieniędzy na realizację tego projektu bądź nie wierzono w jego efekty, por. tab. 2). Tak mocny rozrzut opinii jest prawdopodobnie nie tyle efektem zróżnicowania poziomu wiedzy respondentów na temat skutków przyszłych zmian administracyjnych, co uzewnętrznieniem odmiennych wartościowań tych zmian, opartych na wiedzy niekompletnej, potocznej i często wynikającej z praktyki realizowanej w przeszłości. Przedstawiciele establishmentu byli bardziej radykalni w swych wypowiedziach, bowiem ok. 57% badanych z tej grupy opowiedziało się za potrzebą zmian administracyjnych.

Tabela 1

Cechy badanych respondentów

Struktura	Wyszczególnienie						
Wiek	18–25 lat 20,5%		26–45 lat 47,0%		46–65 lat 28,0%		powyżej 65 lat 4,5%
Wykształcenia	podstawowe 12,0%		zasadnicze 26,0%		średnie 44,0%		wyższe 14,0%
Zatrudnienia	właściciel gospodarstwa rolnego 15,7%	właściciel prywatnej firmy 5,5%	pracownik najemny sektora prywatnego 20,8%	pracownik najemny sektora państwowego i spółdzielczego 29,5%	emeryt, rencista 6,0%	bezrobotny 6,1%	uczący się 9,7%

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 2

Struktura procentowa odpowiedzi respondentów na pytania o potrzebę podziału administracyjnego Polski

Jednostki	Rodzaj odpowiedzi		
	potrzebne	niepotrzebne	nie wiem
Łowicz	63,0	20,0	16,0
Skierniewice	18,0	65,0	17,0
Kiernożia	22,0	59,0	19,0
Nieborów	44,0	35,0	21,0
Puszcza Mariańska	25,0	56,0	19,0
Bolimów	49,0	32,0	19,0
Kocierzew Południowy	59,0	33,0	8,0
Ogółem	40,0	43,0	17,0

Źródło: Jak w tab. 1.

Wystąpiły dość znaczne różnice w strukturze odpowiedzi, wynikające głównie z odmiennych interesów badanych społeczności bądź z uwarunkowań, których możemy jedynie domyślać się. Najmocniej chęć zmian aktualnie obowiązującego podziału administracyjnego werbalizowali mieszkańcy Łowicza (tab. 2), licząc z pewnością na restytucję funkcji powiatowej miasta, którą utraciło ponad 20 lat temu. Zupełnie odmienne sądy prezentowali mieszkańcy Skierniewic (dziś miasta wojewódzkiego), wśród których aż 65% respondentów nie wyrażało poparcia dla idei nowego podziału kraju, obawiając się z pewnością utraty rangi stolicy województwa przez ich miasto. Podobne zdanie prezentował establishment tych miast. Cytowane wyniki badań wskazują na polaryzację interesów ośrodków regionalnych i subregionalnych w kwestii potrzeby zmian administracyjnych kraju.

W przypadku respondentów gmin wiejskich, opinie na ten temat były również podzielone. Mieszkańcy Kocierzewa Południowego, peryferyjnie usytuowanego w obrębie województwa skierniewickiego, może właśnie ze względu na utrudniony dostęp do stolicy województwa, radykalnie opowiadali się za nowym podziałem administracyjnym, prawdopodobnie widząc w nim szansę na „zbliżenie się” do siedziby przyszłego powiatu. Przewaga takich głosów wystąpiła również wśród respondentów gmin Bolimów i Nieborów, natomiast w przypadku pozostałych gmin idea nowej organizacji przestrzennej Polski miała o wiele mniej zwolenników (od 22 do 25%), co tłumaczyć można m. in. brakiem zaufania mieszkańców wsi do systemu rozbudowanej administracji czy biurokratyzacji kraju w ogóle.

Mimo wielu wypowiedzi negujących potrzebę zmian administracyjnych, wszyscy badani wyrazili swoje opinie na temat podstawowych opcji dotyczących przyszłych modeli tych podziałów (tab. 3) Blisko połowa ankietowanych

mieszkańców poparła projekt dwuszczeblowego podziału administracyjnego, co można skojarzyć z negatywnymi odpowiedziami na pytanie o potrzebę zmian tego podziału, a 35% respondentów werbalizowała potrzebę wprowadzenia pośredniego szczebla administracji (powiatów). Ta kilkunasto-procentowa przewaga opcji dwuszczeblowego systemu administracji jest świadectwem braku zaufania do przyszłych zmian, które w wersji trójszczeblowego podziału powiększyłyby sieć biurokracji, negatywnie ocenianej zwłaszcza przez respondentów z obszarów gmin wiejskich, mimo głównego waloru tego projektu, jakim byłoby zbliżenie mieszkańców wsi do siedzib władz wyższego rzędu.

Tabela 3

Struktura procentowa wyborów modelu podziału administracyjnego

Jednostki	Model		Brak zdania
	dwuszczeblowy	trójszczeblowy	
Łowicz	31,0	46,0	23,0
Skierniewice	57,0	19,0	24,0
Kiernożia	58,0	23,0	19,0
Nieborów	47,0	37,0	16,0
Puszcza Mariańska	62,0	25,0	13,0
Bolimów	41,0	34,0	25,0
Kocierzew Południowy	42,0	57,0	1,0
Ogółem	48,3	34,4	17,3

Źródło: Jak w tab. 1.

Struktura procentowa wypowiedzi establishmentu była odmienna. Większość (53,3%) przedstawicieli tej grupy wyrażała potrzebę trójszczeblowości w podziale administracyjnym, jednak projekt dwuszczeblowej hierarchii podziału miał też swoich licznych zwolenników (42,3%). Najmocniej przy dwuszczeblowym podziale obstawali mieszkańcy i establishment Skierniewic, co łatwo zrozumieć. W przypadku zachowania aktualnie obowiązującego systemu administracyjnego miasto utrzymałoby rangę ośrodka wojewódzkiego. Podobną determinację, prawdopodobnie z podobnych powodów, przejawiali mieszkańcy gminy Puszcza Mariańska, leżącej obok Skierniewic.

Najbardziej radykalni w swych wyborach modelu podziału administracyjnego byli mieszkańcy i establishment gminy Kocierzew Południowy (57% ogółu badanych, a 80% przedstawicieli establishmentu opowiedziało się za trójszczeblowym podziałem). Gmina ta – jak już wspomniano – usytuowana jest peryferyjnie w obrębie województwa skierniewickiego i radykalizm jej mieszkańców wynikać może z chęci zbliżenia się do ośrodka z wyższego poziomu administracji, jakim w ich mniemaniu byłby Łowicz

jako siedziba powiatu w modelu trójszczęblowym. Podobny radykalizm wyrażała większość mieszkańców Łowicza. W przypadku realizacji projektu trójszczęblowego podziału administracyjnego kraju, Łowicz prawdopodobnie odzyskałby rangę miasta powiatowego. W pozostałych gminach zwolennicy trójszczęblowego podziału stanowili mniejszość (23–37%), co może świadczyć o niechęci mieszkańców wsi do mnożenia szczebli administracji państwowej.

WYBORY WOJEWÓDZTW I POWIATÓW

Respondenci mieli możliwość wyboru województwa w ramach przyszłych podziałów administracyjnych. Na terenie badanego obszaru w grę wchodziły województwa łódzkie i warszawskie.

W tym względzie głosy rozkładają się prawie jednakowo pomiędzy obie propozycje: 52% respondentów optowało za województwem łódzkim, a 48% – za warszawskim. Podobnie wypowiedzieli się przedstawiciele establishmentu (tab. 4).

Tabela 4

Struktura procentowa wyborów województwa

Jednostki	Województwo	
	łódzkie	warszawskie
Łowicz	78,0	22,0
Skierniewice	42,0	55,0
Kiernożia	73,0	27,0
Nieborów	55,0	43,0
Puszcza Mariańska	18,0	87,0
Bolimów	39,0	61,0
Kocierzew Południowy	59,0	41,0
Ogółem	52,0	48,0

Źródło: Jak do tab. 1.

Łódź jako siedzibę przyszłego województwa wybrała większość respondentów z Łowicza i gmin obsługiwanych przez Łowicz, które w starym podziale administracyjnym należały do powiatu łowickiego i województwa łódzkiego (Kiernożia, Nieborów, Kocierzew Południowy, rys. 2). Za przynależnością do województwa warszawskiego opowiedzieli się mieszkańcy Skierniewic i okolicznych gmin (Puszcza Mariańska, Bolimów), które to jednostki wchodziły również w skład starego województwa łódzkiego.

Rys. 2. Preferencje wojewódzkie respondentów ogółem
(źródło: jak do rys. 1)

Wybory te – jak wskazuje opracowanie zbiorcze – nie były jednogłośnie również w jednostkach terytorialnych, w których deklaracje do przyszłych województw były w większości ewidentne. Interesujące jest, iż mieszkańcy gminy Kiernozia (w realiach starego podziału administracyjnego Polski leżącej na peryferiach województwa łódzkiego) chcą w większości powrotu do tego województwa, a 20-letnia tradycja przynależności do województwa płockiego nie osłabiła ich tradycyjnych więzi przestrzennych.

Wyniki te świadczą o polaryzacji stanowisk w stosunku do przyszłej przynależności wojewódzkiej. Wybory dokonane przez respondentów ze Skierniewic i okolicznych gmin, preferujące w przyszłym podziale administracyjnym województwo warszawskie, a nie – jak w starym podziale – łódzkie, świadczą nie tyle o zmianie siły ciężarów tego obszaru, ale potwierdzają realne, występujące już w starym porządku administracyjnym więzi mieszkańców Skierniewic i jego okolic z aglomeracją warszawską.

Badanie miało również na celu wysądowanie opinii i preferencji ankietowanych na temat lokalizacji siedzib powiatów, do obszarów których chcieliby przynależeć w wypadku wprowadzenia trójszczeblowego podziału administracyjnego. Gminy, których mieszkańcy byli przedmiotem badań,

należały do dwóch powiatów w starym podziale sprzed 1975 r., a mianowicie: łowickiego i skierniewickiego. Te tradycje i współczesne powiązania generowane przez funkcjonowanie w ramach dzisiejszej organizacji służb publicznych, tzw. podziałów specjalnych, spowodowały, że utrzymane zostały więzi z siedzibami dawnych powiatów i znalazło to odbicie w wyborach respondentów (tab. 5, rys. 3). Prawie jednoznacznie za przynależnością do powiatu łowickiego wypowiedzieli się respondenci Łowicza oraz gmin: Kiernoza, Nieborów i Kocierzew Południowy. Prawie połowa badanych mieszkańców gminy Bolimów (48%) wyraziła taką wolę. Rezultaty badań są potwierdzeniem formalnego związku gmin skupionych wokół Łowicza, w skład którego wchodzi m. in. właśnie gminy Kiernoza, Nieborów i Kocierzew Południowy. Do związku tego akcesu nie zgłosiły władze gminy Bolimów, której mieszkańcy skłaniają się również ku powiatom sochaczewskiemu (34%) oraz skierniewickiemu (18%).

Tabela 5

Struktura procentowa wyboru powiatów

Jednostki	Powiat				
	łowicki	skierniewicki	żyrardowski	sochaczewski	gostyniński
Łowicz	98,0	2,0	–	–	–
Skierniewice	–	98,0	1,0	–	–
Kiernoza	88,0	10,0	–	5,0	6,0
Nieborów	87,0	4,0	–	1,0	–
Puszcza Mariańska	–	76,0	23,0	–	–
Bolimów	48,0	18,0	–	34,0	–
Kocierzew Południowy	97,0	1,0	–	1,0	1,0
Ogółem	59,7	28,5	3,4	5,8	1,0

Źródło: Jak do tab. 1.

Ze Skierniewicami jako stolicą przyszłego powiatu identyfikują się respondenci ze Skierniewic oraz gminy Puszcza Mariańska. O ile preferencje mieszkańców Skierniewic potwierdzili przedstawiciele establishmentu (100%), o tyle w przypadku Puszczy Mariańskiej tylko w 40%, oddając pozostałe głosy na Żyrardów (gmina ta ma bardzo złą komunikację ze Skierniewicami). Inne powiaty zaznaczyły się w wyborach respondentów tylko marginalnie, z wyjątkiem Sochaczewa, z którym jako siedzibą powiatu identyfikowało się 34% ankietowanych mieszkańców Bolimowa oraz Żyrardowa, który wybrany został jako stolica przyszłego powiatu przez 23% respondentów gminy Puszcza Mariańska. Ankietowani, którzy głosowali na inne niż Łowicz i Skierniewice stolice potencjalnych powiatów, stanowili ogółem

Rys. 3. Preferencje powiatowe respondentów ogółem

tylko 12% wszystkich respondentów, co jest świadectwem dość prostego obrazu preferencji w tym względzie na badanym obszarze.

Rezultaty badań były bardziej jednoznaczne niż wyniki wyborów przyszłych województw, co świadczy o większej roli więzi lokalnych i subregionalnych w świadomości i życiu mieszkańców badanych terenów.

Wyniki badań odsłaniają dość prosty podział badanej przestrzeni między wyobrażone powiaty i województwa. Gminy obstarujące przy przynależności do powiatu łowickiego identyfikują się jednocześnie z województwem łódzkim, natomiast jednostki terytorialne ciążące ku Skierniewicom zgłaszają akces do województwa warszawskiego. Do tej grupy dołączyła również gmina Bolimów (61%), podzielona w swych wyborach powiatu. Jest to dowodem na przetrwanie w świadomości respondentów więzi wytworzonych na podstawie wcześniejszego podziału administracyjnego, np. w przypadku mieszkańców Łowicza i gmin sąsiednich, i jednocześnie dowodem na przetrwanie realnych więzi oraz ciążenia mieszkańców pozostałych terenów ku Warszawie, mimo ich wcześniejszej przynależności do województwa łódzkiego.

Interesujące jest, jakie cechy miały wybrane przez ankietowanych zdecydowały o przyznaniu im statusu stolic przyszłych powiatów? Około 30%

wszystkich wyborów dotyczyło ich dogodnego położenia komunikacyjnego. Dowodzi to faktu, iż dostępność czasowo-przestrzenna ośrodków powiatowych jest jednym z najistotniejszych ich walorów. Mimo wzrostu liczby samochodów prywatnych na wsi, komunikacja publiczna na terenach wiejskich jest w dalszym ciągu najbardziej dostępna. Podobny, choć wyższy (33,3%), poziom takich odpowiedzi prezentowali również przedstawiciele establishmentu.

Na drugim miejscu w procentowej strukturze wyborów znalazła się cecha związana z tradycją kontaktów ze wskazanymi ośrodkami (25,6%). Jej rangę potwierdziły same wybory, o których pisano, że w niektórych przypadkach nawiązują do starych tradycyjnych więzi, co dowodzi, że przyzwyczajenie jest drugą naturą człowieka. Niższy poziom sentymentu wykazali przedstawiciele grupy establishmentu (ok. 18%).

Komplementarny w stosunku do poprzednio wymienionych cech ośrodka powiatowego jest poziom jego wyposażenia w określoną liczbę i rodzaj usług oraz instytucji wyższego rzędu, zaspokajających indywidualne i społeczne potrzeby mieszkańców terenów obsługiwanych. Za tą cechą opowiedziało się 21% badanych.

Marginalne znaczenie w wyborach odegrała cecha „okazałości, miejskości” wybranego ośrodka. W przyszłości z pewnością będzie ona nabierać znaczenia wraz ze wzrostem zamożności, wymagań i wzorców estetycznych ludności.

Najwyższą rangę dostępności komunikacyjnej nadała w swych wyborach ośrodków powiatowych ludność gminy Kiernozia, dziś leżąca na pograniczu województwa płockiego, w ramach poprzedniego podziału peryferyjnie usytuowana w obrębie powiatu łowickiego.

CIĄŻENIA USŁUGOWE I ZAWODOWE MIESZKAŃCÓW

W ramach badań kwestionariuszowych usiłowano dowiedzieć się również – czy werbalizowane wybory przyszłych siedzib powiatów i województw mają potwierdzenie w częstotliwości i kierunkach kontaktów społeczno-gospodarczych mieszkańców badanych terenów.

Potrzeby ponadpodstawowe w zakresie usług handlowych, medycznych, edukacyjnych, prawnych i kulturalnych badani mieszkańcy miast i gmin realizowali w najbliższej położonych ośrodkach – Łowiczu i Skierniewicach. Zasadnicze znaczenie dla kształtowania się tych więzi miała przede wszystkim dostępność komunikacyjna wymienionych miast i przyzwyczajenie do kontaktów z nimi. Łowicz i Skierniewice zaspokajają średnio w 55% potrzeby handlowe respondentów, w 59% – medyczne, w 56% – edukacyjne, w 57% – kulturalne. Znacznie ważniejsza jest ranga tych miast w realizacji potrzeb prawnych mieszkańców badanych terenów, co jest wynikiem rejonizacji tych usług.

W przypadku trudności w zaspokajaniu wymienionych potrzeb w Łowiczu i Skierniewicach, respondenci korzystali głównie z oferty Łodzi, Warszawy i Płocka, rzadziej Żyrardowa. Ankietowani realizowali następujące schematy kontaktów usługowych, w kolejności wyborów (tab. 6).

Tabela 6

Kierunki kontaktów usługowych według kolejności wyborów

Pochodzenie ankietowanych	Wybory ośrodków usługowych		
	pierwszy	drugi	trzeci
Łowicz	Łowicz	Łódź	Warszawa
Skierniewice	Skierniewice	Warszawa	Łódź
Gm. Kiernozia	Łowicz	Płock	Łódź
Gm. Nieborów	Łowicz	Warszawa	Łódź
Gm. Puszcza Mariańska	Skierniewice	Warszawa	Żyrardów
Gm. Bolimów	Skierniewice	Łowicz	Sochaczew
Gm. Kocierzew Południowy	Łowicz	Łódź	Warszawa

Źródło: Jak do tab. 1.

Analiza wyników badań powiązań usługowych mieszkańców badanego obszaru potwierdza wybory miast – siedzib przyszłych powiatów i z niewielkimi wyjątkami wybory województw, uczynione wcześniej przez respondentów. Jest również dowodem na pełnienie podobnych funkcji usługowych przez miasta, które kiedyś miały rangę ośrodków powiatowych, a dziś posiadają tak różny status w ramach podziału administracyjnego kraju. Do takiej sytuacji przyczyniła się rzeczywistość funkcjonowania podziałów specjalnych, jak i pozytywne przemiany w sferze usług w ostatnim czasie.

Innym celem przeprowadzonych badań było wysondowanie kierunków kontaktów zawodowych ankietowanych w celu sprawdzenia – czy ośrodki ciężarów w tym względzie, tak jak w przypadku ciężarów usługowych, pokrywają się z ośrodkami potencjalnych powiatów. Zasięg kontaktów respondentów dotyczący rynku zbytu produktów sprowadzał się do skali regionalnej i subregionalnej (dominowały jako ośrodki zbytu: Łowicz, Skierniewice, Kiernozia). Średnio 66% werbalizowanych kontaktów w tej sferze zamykało się we wspomnianej skali. Pozostałe kontakty realizowane były w skali ponadregionalnej (Żyrardów, Łódź, Warszawa). W deklaracjach respondentów (47% wszystkich wskazań) Łowicz i Skierniewice okazały się na badanym terenie głównymi punktami zaopatrzenia w środki produkcji. Na liście ośrodków wybieranych w drugiej kolejności znalazły się inne miejscowości województwa skierniewickiego, jak np. Sochaczew, Żyrardów, ośrodki gminne – Kocierzew i Nieborów oraz Łódź i Warszawa.

Dojazdy do pracy ograniczają się, według wskazań ankietowanych, do skali ponadlokalnej. Obsługa techniczna pracy (dotycząca głównie rolników) zawierała się również w skali lokalnej (Kocierzew, Bolimów, Nieborów, Bednary), skali subregionalnej (Łowicz, Żyrardów) i w wyjątkowych przypadkach skali regionalnej (Skierniewice).

ŁOWICZ – PRZYSZŁA SIEDZIBA POWIATU

Ostatnim celem badań na wspomnianym obszarze było zweryfikowanie stanu i poziomu infrastruktury społecznej oraz technicznej, ponadto kondycji społeczno-gospodarczej Łowicza jako miasta, które – w sytuacji realizacji wersji trójpoziomowego podziału administracyjnego Polski – wznowiłoby po 20 latach pełnienie roli ośrodka powiatowego.

Weryfikacja wypadła ambiwalentnie. Z jednej strony w ciągu 20 lat, od momentu utraty funkcji powiatowych, Łowicz powiększył swą liczbę mieszkańców (31 tys.), rozbudował dzielnice mieszkaniowe, stał się siedzibą wielu nowych obiektów użyteczności publicznej. Wraz z rozbudową, na skutek antyekologicznej polityki władz miasta w przeszłości, zlokalizowano w mieście kilkadziesiąt kotłowni lokalnych „ozdobionych” wysokimi i kopącymi kominami, które na stałe wpisały się w panoramę miasta. Jednocześnie Łowicz, w obrębie nowego podziału administracyjnego – ośrodek władz gminnych, w ramach tzw. podziałów specjalnych pełnił przez cały czas wiele funkcji subregionalnych, związanych z działalnością np. Prokuratury Rejonowej, Rejonowej Komendy Policji, Rejonowego Urzędu Pracy, Sądu Rejonowego, Rejonowego Urzędu Skarbowego i in. podobnych instytucji, co w dużym stopniu przedłużyło jego funkcje ośrodka powiatowego w warunkach dwupoziomowego podziału administracyjnego.

W tym czasie zaszły w mieście zmiany, które trudno by było nazwać jedynie modernizacyjnymi. Łowicz, niegdyś stolica administracyjna dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich na obszarze Mazowsza, po wielu latach odzyskał swą rangę w strukturze organizacji przestrzennej Kościoła katolickiego w Polsce, stał się mianowicie siedzibą diecezji łowickiej. Biskup Łowicki przyczynił się waleń do powstania na terenie miasta Wyższego Seminarium Duchownego oraz Kolegium Teologicznego Diecezji Łowickiej. Trzecią wyższą uczelnią Łowicza stała się Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno-Pedagogiczna. Funkcjonuje tu również, pod patronatem Uniwersytetu Łódzkiego, Kolegium Języków Obcych oraz Kolegium Nauczycielskie. W najbliższym czasie ma powstać kolegium menadżerskie. Tak więc w ciągu kilku lat Łowicz stał się ważnym punktem na mapie szkolnictwa wyższego i półwyższego nie tylko województwa skierniewickiego. Tę ofertę edukacyjną na poziomie szkolnictwa średniego dopełniają dwa licea ogólnokształcące,

cztery zespoły szkół zawodowych o profilu ekonomiczno-handlowym, mechaniczno-elektrycznym i medycznym oraz policealne studium zawodowe również o specjalności medycznej.

W Łowiczu działa Katolickie Radio „Wiktoria”, które swym zasięgiem obejmuje obszar większy niż diecezja łowicka. Wydawane są dwa tygodniki. Od niedawna funkcjonuje sieć połączeń telefonicznych światłowodowych, co zapewnia mieszkańcom miasta automatyczne połączenia z całym krajem i zagranicą. Rozbudowana została sieć banków, działają trzy towarzystwa ubezpieczeniowe oraz prywatna firma konsultingowa.

Wymienione nowe instytucje infrastruktury społecznej i technicznej Łowicza świadczą dobrze nie tylko o gospodarzach miasta, ale i jego mieszkańcach, jednocześnie wskazują, iż kierunki zmian zmierzają w przyszłość, którą opisują zupełnie inne jakości niż tylko liczba miejsc produkcyjnych.

WNIOSKI

Badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców obszaru pogranicza starego województwa łódzkiego odsłoniły dość prosty podział przestrzeni między wyobrażane przez respondentów powiaty i województwa przyszłego podziału administracyjnego Polski. Gminy zgłaszające akces do projektowanego powiatu łowickiego (Łowicz, Kiernozia, Nieborów i Kocierzew Południowy) identyfikują się jednocześnie z województwem łódzkim, natomiast jednostki terytorialne, które ciążą ku Skierniewicom jako siedzibie przyszłego powiatu (Puszcza Mariańska, Skierniewice), identyfikują się z projektowanym województwem warszawskim, do którego akces zgłaszają również ankietowani z gminy Bolimów – niezdecydowani co do wyboru powiatu.

Wybory te zostały potwierdzone przez kierunki powiązań usługowych i zawodowych respondentów badanych miast i gmin. Jest to świadectwem trwałości starych, aktualnych przed 20 laty powiązań gospodarczo-społecznych, które przetrwały mimo odmiennego porządku administracyjnego, ale również dzięki istnieniu w jego ramach instytucji podziałów specjalnych. Dowodzi to równocześnie innego porządku czasowego trwania przestrzennych więzi społecznych, który to porządek jest trwalszy niż relacje *stricto* gospodarcze. Jest to ważny wniosek dla tych, którzy są promotorami nowych projektów zmian administracyjnych, by sprostali one czasowi.

Krystyna Rembowska

**THE SOCIAL PERCEPTION OF THE PROPOSALS FOR THE ADMINISTRATIVE
DIVISION OF POLAND AMONG INHABITANTS OF THE TOWNS AND COMMUNES
IN THE NORTH-EASTERN PART OF THE SKIERNIEWICE VOIVODSHIP
(Summary)**

The transition of the political system in Poland after 1989 induced a discussion on a new administrative division of the country that would, more closely correspond to the present socio-economic conditions. Therefore, it is indispensable to test the opinions of local communities as to existing proposals for administrative reform. The purpose of this study was to examine the social perception of these schemes and also to determine the gravitation of the inhabitants of the region in question toward urban centres. An additional goal was to estimate a readiness of these centres to assume the district functions.

The inquiry conducted among the inhabitants of Skierniewice, Łowicz and five adjacent communes revealed a clear partition of the area into districts and voivodships imagined by the responders. The communes that opted for the planned Łowicz district identify themselves with the Łódź Voivodship. On the other hand, the communes willing to belong to the Skierniewice district tend to look to the Warsaw voivodship; likewise the inhabitants of the commune of Bolimów, who hesitate as to their attachment to a district. These preferences correspond to the main directions of economic links in the region.

The results of the research prove a durability of the social and economic connections that have persisted for 20 years despite changes in the administrative division of Poland.